

Barabás Márton laudációja Keresztes Dóra akadémiai székfoglalójához

Keresztes Dóra munkásságáról tekintélyes, könyvészetileg is fontos kötet jelent meg 2021-ben. Ez a könyv megkönnyíti a laudáción gondolkodó kolléga dolgát, hiszen a művész, Keresztes Dóra maga is összefoglalta benne a lényeget. A pályáivet végigkövető reprodukciók mellett helyet kaptak a kötetben a Dóra munkásságával kapcsolatos, pályatársak által írt gondolatok. Ehhez én csak annyit tehetek első lépésben hozzá, hogy Dórát régről, még a Művészeti Szakközépiskolás évekből ismerem, a munkásságát évtizedek óta figyelemmel kísértem. Megtisztelő volt, ha egy-egy kiállításomon férjével, Orosz Istvánnal megjelentek.

A Dóra munkásságát összefoglaló kötet könyvgrafikai, könyvtervezési szempontból is kiemelkedő tárgy. Szavakra lefordíthatatlan az a sok hangsúlyos és apró lelemény, tipográfiai ötlet, ami ezen a könyvön végigvonul, méltó keretbe foglalva a grafikai, illusztratori, animációs munkásságot.

A Képző- és Iparművészeti Szakközépiskolában grafika és játékkészítő szakra, az Iparművészeti Főiskolán könyvtervezés szakra járt.

Középiskolás éveink alatt élte a magyar animáció, rajzfilmkészítés a fénykorát. Jankovics Marcell 1970-1972 között tanította Keresztes Dórát, az első olyan évfolyamot, amin az animációt is oktatták. A rajzfilmkészítés eleve a stilizálás, az ember- és állatfigurák, a környezet átírására törekedett. De a kor jelentős magyar grafikusait is a saját hang, stílus, az átírtság sajátos volta jellemezte Gyulai Líviusztól Szemethy Imréig. Az illusztrációs feladatok szükségképpen összekapcsolták a grafikát az irodalommal. Dóra munkássága különösen jól példázza, hogy a versek, sőt a dalolt, megzenésített versek milyen közről kapcsolódnak a grafikákhoz, festett illusztrációkhoz, képekhez.

A könyvtervezés William Morris által kezdeményezett megújulása a naturális ábrázolások helyett a korábbi korok archaikus képalkotó eszközeit, ornamentikához kapcsolódó világát helyezte előtérbe a betűválasztástól a kötésen keresztül az illusztrációkig. 1966-ban majd 1969-ben jelent meg Szántó Tibor *A betű* című két kötetes könyve, amiben a könyvművészet tradícióit és a modern könyvtervezés elemeit is mintegy képeskönyvből lehetett tanulmányozni. A 20. század első felében a sokszorosított fametszet, linóleummetszet már többnyire nem a Goyai vagy Zichy Mihályi tónusgazdag, naturális grafikai technikát, ábrázolásmódot követte, hanem vállaltan visszakanyarodott korábbi korok grafikai technikáihoz, stilizált, olykor szándékosan ügyetlenül átírt alakjaihoz. Az animáció „mindenből lehet minden” technikája az eleve leegyszerűsített, a verbális szürrealizmushoz,

vagyis a versek, balladák képi világához közelebb lévő ábrázolásmódot igényelte. Keresztes Dóra grafikai költői metaforák sorát kínálják. Érdeemes alaposabban megnézni a kötet indító két metszetét: kakas pegazus hasán mosolyog a csukott szemű lajhár. A nagy kakas tenyerén egy kis kakas egyensúlyoz, madárszemét a sok olvasásban meggyötört emberszem karikái keretezik. Mézeskalács figurák egyszerű derűje és az egészet kívülről látni képes mai ember rezignáltsága jelenik meg egyazon grafikai lapon, nehezen leírható metszéstechnikai leleménnyel előadva. Pedig éppen ez a nem mindennapi variációs készség adja a látvány sava-borsát, zamatát.

Rámás csizmában jár a hullámok fölött a pipázó harcsa. Hátán egyensúlyoz az örök baba, fején szűk karimájú keménykalappal. Együtt csodálkozunk a keretes grafika akvárium-képterébe beúszó tátott szájú kishallal.

A képzettársításoknak szabad teret enged Keresztes Dóra a közvetlen népi tradíciókon és a harmincas években újraértelmezett hagyományokon alapuló grafikai világa. Ornamentikákhoz való vonzódása is ezt a kötődést erősíti a szemlélődőben. Lukáts Kató vagy az építész Kozma Lajos art deco motívumai legalább annyira rokoníthatók Dóra műveivel, mint a közvetlen forrásként használt butélia figurák, spanyolozott díszítmények, a régi zsoltáros könyvek szövegekőzi elválasztó elemei és a tiszaháti és erdélyi református templomok kazettás mennyezetei. Az egész életmű az akadémizmus naturalizmusának az ellentéte. Mindent képes integrálni, magába olvasztani a gótikus fametszetektől a szürreális látomásokig. Heraldikai csodalények, kártyafigurák és dél-amerikai kultúrák ábrázolásai kapcsolódnak egymáshoz. Az indiánok névadása, szóképzése hasonló. „Farkasokkal táncoló” lett a neve a bátor katonának egy a western filmeknél mélyebben szántó, alaposabb filmbe. Ez a névadás jut eszembe Dóra grafikáját nézve, amin a bagolyszárnyú meselény táncot jár a szépségflastromos, fekvő asszonyalakkal. Az asszony háta kanyarodó lejtő. Benne, rajta bajuszos macska sétál lefelé, kinézve a képből. Mindez talán este, talán álomban játszódik, hiszen holdsarló és csillag is van az égen. Hogy a bagolyszárnyak fonákján emberi tenyér, bal kéz és jobb kéz látható, az csak afféle ráadás, a bőséggel termő alkotói képzelet játéka, újabb „csavarás” a történetben.

Nyilván nem véletlen, hogy Keresztes Dóra az összegző kötet első mottójaként Chagall egy sorát választotta: „Ha szívemből dolgozom, majdnem minden sikerül, ha fejből, szinte semmi.” A 2021-ben megjelent könyvben neves kortárs művészek írnak Dóra munkásságáról. A korán elhunyt kalligráfus Virágölgyi Péter, vagy a Harcképek című televíziós sorozat kitalálója, a festőművész, kultúrtörténész Szemadám György írnak le egy-egy fontos gondolatot Dóra munkáiról. Hadd idézzek Szemadám György írásából néhány sort. „...az ősemlékezet egy kicsit az álomra hasonlít, melyben köztudomásúan ugyancsak tudatalattink munkál, s melyben életünk ismert motívumai és eseményei bukkannak fel, a legszokatlanabb összefüggésekben.

Keresztes Dóra linómetszetei is ezt a mágikus, misztikus, álomszerű világot jelenítik meg, ahol néha leegyszerűsödnek, néha burjánzani kezdenek a motívumok, de mindenekelőtt váratlan viszonyba lépnek egymással.”

A létrejövés, a rím és ritmus által is vezetett teremtdést képes Dóra irányítani, működtetni, — fűzöm az előzőekhez hozzá.

Kő Pál írja Dóra képéről: „A jászolban szalmán isten fia szendereg, ajkáról nyál csorog alá az állára.” A golyán lovagló kalapos Batók Béla, —Kő Pál szobra — Keresztes Dóra műveinek közeli rokona.

Szuverén grafikai lapjai mellett tervezőgrafikusként különböző módon alkalmazkodott, igazodott a színdarabok, versek, mesék világához, legtöbbször saját „képére” alakítva az illusztrált műveket. Hogy milyen messzeségbe képes ezen az úton eljutni, azt jól példázza a Panta Rei sorozat.

Keresztes Dóra munkásságával a magas színvonalú magyar grafikához sajátos színnel járul hozzá. Kérem, fogadják szeretettel és nagyrabecsüléssel az akadémikusok körében!

2022. augusztus 22.

Barabás Márton